

Ani skeptický, ani ekolog

Recenze Bjørn Lomborg tvrdí, že **žijeme v báječném světě** plném růžových příslibů. Zní to bohužel příliš dobře, než aby to mohla být pravda.

Kvědeckým událostem roku 2002 patřil počátek celosvětové diskuse nad tehdy čerstvě vydanou knihou dánského statistika Bjørna Lomborga *The Sceptical Environmentalist*. Česky ji letos vydalo nakladatelství Dokořán pod názvem *Skeptický ekolog*. Ukazuje se, že nijak opožděně. Spor totiž pokračuje, je stále živější a pořád stojí za to sledovat jej a přemýšlet o něm.

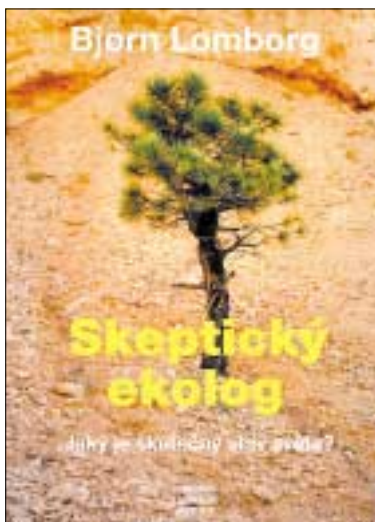
Lomborg předložil ve své tlusté knize zaplněné tabulkami, grafy a především citacemi (celkem uvádí 2930 odkazů a 75 stran bibliografie) poměrně nový pohled na data, týkající se všech složek globálního životního prostředí. Jednou větou řečeno, Lomborg argumentuje, že mnoho pozorování bylo dosud interpretováno nesprávně a že stav Země není tak špatný, jak tvrdí většina ekologů.

Vydry a hladové děti. Autor předkládá jako hlavní obsah knihy dvě závažná tvrzení. Za prvé, že lidstvu jako celku se vede stále lépe, což zahrnuje i trend zlepšování životního prostředí. »Naprostá většina indikátorů svědčí o tom, že situace lidstva se nesmírně zlepšila. To však neznamená, že všechno je již dostatečně dobré.« A za druhé, že zdroje jsou omezené a musíme zvažovat, jak s nimi naložíme. Prostě nemáme řešit všechny problémy životního prostředí – nejsou tak závažné, jak vypadají, ale potýkat se s nimi vyjde na mnoho peněz.

Lomborg porovnává výdaje na ochranu životního prostředí hlavně se sociálními výdaji. Uvádí, o kolik méně budeme mít školák a jeslí, o kolik méně peněz bude možné vynaložit na školství, zdravotnictví či na pomoc Třetímu světu, pokud špatně vyhodnotíme priority. To je působivé; ale proč právě taková emotivní srovnání? Kdyby místo toho napsal, o kolik méně peněz zbude na zbrojení nebo na průmyslové dotace, rázem by to vyznělo docela jinak.

Což ale neznamená, že by často netrefil do černého. V pasáži věnované havárii tankeru Exxon Valdez v roce 1989 uvádí (a cituje přitom *Scientific American*, časopis, který Lomborgovi a jeho názorům rozhodně není nakloněn), že průměrné náklady na záchranu jedné vydry v oblasti ropné

skvrny dosáhly 80 tisíc dolarů. Je nejasné, jak se k tomuto číslu došlo, ale i kdyby bylo (jako že asi je) o řád menší, pořád je burčující: nedalo se za ty peníze třeba nakrmit pár súdánských dětí? Jsou nám méně drahé než

Bjørn Lomborg: Skeptický ekolog.
Dokořán, Praha 2006.

vydry? (Ano, jsou, i když v této drastické formulaci to nikdo nepřizná).

S druhou Lomborgovou tezí v podstatě nikdo nepolemizuje. A nejméně ze všeho samy ekologické organizace, které dobře vědí, jak je těžké shánět peníze a jak pečlivě je třeba zvažovat, co s nimi podniknout. Kolem té první se zato strhla výbušná diskuse.

Člověk měřítkem všeho. Zhruba první třetina textu jako by dávala odpověď na jinou otázku, než kterou autor slíbil řešit. Netýká se stavu a výhledů životního prostředí, ale

Petr Koubský (45) je šéfredaktorem měsíčníku Inside. Náplní jeho práce je rozumět informatice a toto porozumění různými formami předávat dál. Opakovaně získal ocenění IT publicista roku na Invexu.

kvality lidského života měřené jeho průměrnou délkou, zdravotním stavem populace, dostupností potravin a spotřebního zboží atd. Každá časová řada samozřejmě ukáže, že se tyto parametry trvale zlepšují.

Lomborg dodává, že tento trend je udržitelný i do budoucna. Prosperita lidstva je přece důkazem, že svět je v pořádku. »... potřeby a touhy lidského rodu jsou úhelným kamenem našeho hodnocení stavu světa. Neznamená to, že by zvířata a rostliny neměly svá práva, nýbrž to, že v centru pozornosti bude vždy hodnocení z hlediska člověka. Tento pohled odráží jednak mou vlastní etickou koncepci – a v tomto ohledu se mnou čtenář přirozeně nemusí souhlasit – a jednak obecně realistické pojetí světa: Lidé, na rozdíl od tučňáků a borovic, mohou diskutovat a účastnit se rozhodovacích procesů... Jestliže se Američané zasazují o snížení emisí dusíku do severní části Mexického zálivu, aby zachránili živočichy přebývající u dna před udušením, je to projev především lidského přání preferovat přežití fauny mořského dna. Není to tak, že by toto omezení emisí vyplývalo jen z pouhé nutnosti zachránit tyto živočichy, jako by ti měli nějaké nezadatelné právo na život. Jestliže bychom používali argument nezadatelného práva, jak bychom vysvětlili, že na jedné straně zachraňujeme některé živočichy v moři a na druhé straně porážíme hovězí dobytek na maso?« (str. 33).

Neboli: nejde o neporušené životní prostředí, ale o takové, které bude maximálně napomáhat rozvoji lidstva – a to ne jakémukoli typu rozvoje, ale tomu současnému, tedy technologickému, tržnímu a spotřebnímu. Tato teze je patrně základem většiny sporů, které Lomborg s ekology má – pro mnohé z nich je nesprávná a nepřijatelná.

Druhá část knihy se zabývá klasickými ekologickými problémy, k nimž patří udržitelnost rozvoje (potravin, odlesňování, energetické suroviny, neenergetické zdroje, voda), znečištění (ovzduší, kyselá dešť, voda) a tzv. problémy zítřka: karcinogenní chemikálie, vymírání živočišných a rostlinných druhů a globální oteplování. Četba začne být brzy nudná, protože autor je předvídatelný: nic není problém, všechno je úplně nebo skoro úplně v pořádku.

Kritika dorem. Lomborg je tvrdě kritizován mnoha přírodovědci. Dánská akademie věd ho shledala vinným z vědecké nepoctivosti, což do roka zas odvolala, a publicista Mark Lynas mu v oxfordském knihkupectví hodil do tváře krémový dort.

Příznačný je například spor o Kjótský protokol, který se snaží omezit emise skleníkových plynů a zbrzdí globální oteplování. Podle Lomborga bude jeho účinek zanedbatelný: do roku 2100 zpomalí postup oteplování jen o šest let, avšak za cenu 150 až 350 miliard dolarů ročně. Za ty peníze, argumentuje Lomborg, bychom mohli vyřešit většinu problémů třetího světa. Vědecký spor se tím mění ve spor politický.

Lomborgova kniha je tak zřetelně použitelná pro ideologické účely, že lze bez velkého uvažování říci předem, kdo jí zatleská. Ani by se nemusel na jejím vydání podílet Liberální institut. Připomeňme: ideologie je soubor idejí a postupů sloužících konkrétní politické moci. (V této definici se nikde, ani implicitně, nevyskytuje slovo »pravda«.) Na světě je mnoho sil, zájmů, politiků a korporací, jimž jsou ekologické organizace a zelené strany trnem v oku. Ti všichni, od českých liberálů a amerických neokonzervativců až po concern Shell a časopis The Economist, Lomborga nadšeně přivítali – vyhovuje jim tak dokonale, že kdyby se neobjevil sám, museli by si ho vymyslet.

Ekologové si dnes rozumějí především s levicovými politiky a dodávají jim argumenty. Lomborg je možná prvním výrazným příkladem pravicově orientovaného ekologa, který čte data jinak než jeho kolegové. Hrozí nám globální oteplování? Asi ano, ale není závažné a bude mít i řadu pozitivních účinků. Dojdou nám potraviny? Kdepak, produkce roste rychleji než spotřeba. Je rozvoj spotřební společnosti dlouhodobě udržitelný? Je. Jak to bude s ropou? Najdou se nová ložiska; a až i ta začnou docházet, vyšší cena způsobená nedostatkem nenásilně omezí spotřebu a bude působit jako ekonomická motivace pro hledání nových zdrojů energie. »...ložiska se mohou zdát omezená, jestliže však cena vzroste, posílí to motivaci nalézat a rozvíjet další a lepší technologie jejich těžby. V důsledku toho růst ceny vlastně zvyšuje naše celkové známé zásoby, a tlačí tak cenu zase dolů.« (str. 155). Vymírají živočišné druhy? Mnohem méně, než ti hloupí biologové tvrdí, jen 0,7 % za padesát let; a stejně to jsou hlavně nějáci zbyteční brouci. Ublížíjí nám pesticidy? Daleko míň než kouření, alkohol, obezita a autonehody. (Sežral vlk Karkulku? Ano, ale vyšla mu z břicha úplně neporušená, a babička taky, milé děti.)

Ironický tón předchozího odstavce je přesně v Lomborgově stylu. Jeho kniha je napsaná čtivě, živě, ale také sarkasticky a místy vysloveně pořouchle. Nadužívá slov »samozřejmě«, »jednoduše«, »prostě nesprávně«, když porovnává své názory s oponenty, mezi nimiž zaujímá přední místo trojice institucí Worldwatch Institute, Greenpeace a World Wide Fund for Nature, přičemž největším jmenovitým nepřítelem je zakladatel WWI Lester Brown.

Lomborg nediskutuje; dává góly a jásá. Může to být i proto, že je jako bývalý člen Greenpeace vlastně odpadlíkem od víry. A jak známo, poturčenec horší Turka. Způsob, jakým své názory vyložil, asi rozčlil mnohé ekology víc než ty názory samy. Souhrn jejich postojů nazývá Lomborg litaní. Litanie – dokonce s velkým L – se podle něj »vnucuje i dětem, jak ukazuje publikace Young Oxford

nejso, rozhodně ne hned; pokud ano, pak jen v tom triviálním smyslu, že počkáme a uvidíme, zda se předpověď splnila (ale ani pak nebudeme vědět, zda se tak stalo v důsledku očekávaného mechanismu, nebo z úplně jiných důvodů).

Nejnejpříjemnější – ale ne zas tak nový – poznatek, který z Lomborga plyne, je tedy tento: ekologie, jak ji chápeme dnes, není v dostatečné míře vědou. Data, s nimiž pracuje, jsou často natolik kusá, neúplná a špatně reprodukovatelná, že z nich může kdokoli vyvodit a obhájit cokoli. Metody, které používá, jsou mnohdy zcela nesmyslné a postupují od žádoucího výsledku zpět k výchozím údajům, což je čistá pavěda.

Lomborg sám mimo tuto charakteristiku nestojí. Často dělá přesně totéž, co vytýká těm, s nimiž polemizuje. Po pravdě řečeno, spíše než manipulativní záměr nebo inte-

» Přesvědčení a skeptičtí ekologové se mohou utloukat argumenty donekonečna. Nezvítězí nikdo. Má to asi stejný smysl jako hledat »vědeckou« odpověď na otázku, zda je lepší levicová nebo pravicová politika. Všechny důležité ekologické otázky jsou otázkami etickými a politickými, nikoli primárně (přírodo)vědeckými. «

Books z vydavatelství Oxford University Press: »Rovnováha přírody je velmi křehká, pro život je však podstatná. Lidé tuto rovnováhu porušili tím, že zbavují Zemi zeleně, dusí ovzduší a zamořují moře.« (str. 23).

Má Lomborg pravdu? To je obtížná otázka: co vlastně v jeho případě znamená mít pravdu? Skeptický ekolog se skládá ze dvou velkých apriorních tezí shrnutých výše a z obrovského množství dílčích tvrzení, která ji mají doložit. Některá z nich jsou jistě pravdivá a některá již jeho oponenti vyvrátili (nebo si to aspoň nárokují). Většinu by však bylo zapotřebí důkladně přezkoumat. Jenže – a v tom je hlavní obtíž – ani pak bychom patrně nebyli o mnoho chytřejší.

Filozof Karl Popper postuloval jako hlavní rozlišovací znak vědy, která vědou zvána býtí smí, falzifikovatelnost hypotéz. Musejí být formulovány tak, aby se porovnáním s nespornými fakty – například experimentálními daty – daly jednoznačně popíít. V rámci Popperova myšlenkového modelu nelze hypotézu nikdy potvrdit, jen vyvrátit. Celá věda je pak souhrnem dosud nevyvrácených, ale potenciálně vyvrátitelných hypotéz. V tomto smyslu je fyzika vědou, ekonomie částečně, psychoanalýza vůbec ne, což dobře odpovídá anglickému významu slova »science«.

Ani Lomborgovy teze, ani názory těch, s nimiž polemizuje, zpravidla falzifikovatelné

lektuální lajdáctví ho k tomu nutí povaha věci, kterou se zabývá. V malém měřítku lze přesně změřit například půdní erozi nebo množství živočišných druhů nacházejících se na jednom stanovišti, ale extrapolovat tato data v prostoru i čase s dostatečnou přesností prostě nelze, to je zcela mimo dosah přírodních věd. Když postaví spalovna vyšší komín, co se stane? Rozptýlí se kouř v zanedbatelnou koncentraci, nebo všechny jeho drobné prachové částice prostě spadnou o kus dál než dříve? A kde přesně? To se nedozvíte jinak, než že ten komín opravdu postavíte. A často je výsledek i pak sporný.

»Přesvědčení« a »skeptičtí« ekologové se mohou utloukat argumenty donekonečna. Nezvítězí nikdo. Má to asi stejný smysl jako hledat »vědeckou« odpověď na otázku, zda je lepší levicová nebo pravicová politika. Všechny důležité ekologické otázky (globální oteplování, znečištění, nedostatek surovin) jsou otázkami etickými a politickými, nikoli primárně (přírodo)vědeckými. Vést debatu takové obecnosti jen prostředky přírodních věd není k ničemu. Každé rozhodnutí, které společnost učiní, ať už bude liberální nebo zelená, je zatíženo obrovskou nejistotou, ale tu není možné žádným způsobem odstranit. Zavřeme Temelín, nebo postavíme další? Někdo bude muset takové rozhodnutí udělat, ale ať proboha neočekává, že ho může postavit na nějaké vědecké analýze. PETR KOUBSKÝ